

С. М. Перепьолкін, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави
і права Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО ПРАВА ЯК КАТЕГОРІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Присвячено дослідженню ознак принципів міжнародного митного права. Акцентовано увагу на неприпустимості інтерпретації терміна “принцип” через слово “норма” та необхідності встановлення розмежування між категоріями “принципи міжнародного митного права” та “норми міжнародного митного права”.

Ключові слова: міжнародне митне право; система права; принципи; норми; ідеї; правила.

The article is devoted to the study of signs of the international customs law's principles. It is indicated that the principles of international customs law are characterized by the following main features: objectivity; stability; ideologically; imperative; complexity; equivalence; normativity. The emphasis is placed on the inadmissibility of interpreting the term “principle” through the word “norm” and on the need to establish a distinction between the categories “principles of international customs law” and “norms of international customs law”. Establishing the distinction between these categories, in spite of conceptual closeness, is important and necessary both for the theory of international law and for the practice of law enforcement, as for so far for many representatives of the modern doctrine of international law the normative nature of the principles of international law is unconditional.

Key words: international customs law; system of law; principles; norms; ideas; rules.

Постановка проблеми. Принципам міжнародного митного права відводиться важливе місце у міжнародному митному праві. Вони виступають засобом подолання прогалів у нормативній системі міжнародного митного права та первинним елементом його системи, якому мають підпорядковуватися всі інші її елементи. Проте, незважаючи на основоположну для міжнародного митного права роль і важливість, якими його дослідники наділяють принципи міжнародного митного права, доводиться констатувати, що в науці міжнародного права нині немає самостійних комплексних досліджень на відповідну тематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової та навчальної літератури з міжнародного права свідчить про фрагментарність висвітлення зазначеної проблематики, відсутність єдності у поглядах юристів-міжнародників щодо розуміння змісту поняття “принципи міжнародного митного права”, генези принципів

© С. М. Перепьолкін, 2017

міжнародного митного права, визначення їх видів та форм існування, встановлення співвідношення з нормами та стандартами міжнародного митного права тощо.

Окремі аспекти дослідження юридичної природи принципів міжнародного митного права знайшли відображення у працях С. Т. Алібекова, К. А. Бекашева, К. Г. Борисова, Н. Е. Буваєвої, С. С. Жамкоч'яна, Н. В. Живенко, Ф. Г. Кляна, Б. А. Кормича, В. М. Малиновської, В. В. Мицика, Є. Г. Моїсеєва, С. М. Овчиннікова, А. Ю. Райкової, М. Е. Романової, О. В. Шорнікова та ін.

Мета статті – розроблення дефініції поняття “принципи міжнародного митного права”, що дасть можливість визначити як зміст і межі досліджуваного поняття, так і його особливості порівняно з іншими правовими явищами.

Виклад основного матеріалу. І. Бентам ще наприкінці XVIII ст. наголошував, що термін “принцип” неясний та має дуже широке значення. Його надзвичайна важливість проявляється у тому, що він застосовується до будь-чого, що мислиться як основа або початок якої-небудь серії дій. Походить цей термін від латинського *principium*, яке, на думку автора, складається з двох слів: *primus* – керівник (головний, основний); *cipium* – закінчення, витікання терміна, межа (результат), яке, ймовірно, походить від *capio* – приймати, як у словах *mancipium*, *municipium*, до яких аналогічні *auceps*, *forceps* тощо [1, 2].

Тлумачний словник живої великоросійської мови В. І. Даля містить таку інтерпретацію терміна “принцип” – це наукове або моральне начало, основа, правило, засади, від яких не відступають [2, 431].

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови за редакцією В. Т. Бусел, термін “принцип” має такі значення: по-перше, як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо (основний закон якої-небудь точної науки); по-друге, як особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення (правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства тощо); по-третє, як переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [3, 1125].

Термін “принцип” має декілька значень в інших, крім російської та української, мовах. Так, наприклад, відповідно до словника сучасної англійської мови, термін “принцип” розуміється як: 1) моральне правило або переконання про те, що є правильним або неправильним; те, що впливає на поведінку; 2) основна ідея плану або основа системи; 3) а) якщо щось можливе, очікуване в принципі, то немає жодної підстави для того, щоб це не трапилось, але це ще не трапилось; б) якщо ви погоджуєтесь на щось у принципі, ви погоджуєтесь із загальним планом чи ідеєю, але ви ще не розглянули всі деталі; 4) правила процесу (правило, що пояснює спосіб дії якої-небудь машини або дію природної сили у Всесвіті) [4, 1301].

У тлумачному словнику Вебстера слово “принцип” визначається як: 1) природне право, сформульоване і прийняте розумом; 2) важлива істина, на якій ґрунтуються інші істини; 3) прийняття морального права як керівництва до поведінки; 4) правило, на основі якого особа формує власну поведінку, яке часто становить частину кодексу; 5) фундаментальний зміст [5, 795].

Отже, незалежно від джерела роз'яснення принципи посідають основоположне місце у структурі значної низки явищ, зокрема й у міжнародному митному праві. В

системі міжнародного митного права їм відводять місце певного базису (ядра) внутрішньої нормативної основи. У зв'язку з цим представники його доктрини приділяють дослідженню принципів міжнародного митного права особливу увагу.

Зокрема, К. Г. Борисов стверджує, що основні принципи міжнародного митного права є одним з юридичних джерел міжнародного митного права та характеризує їх як найважливіші та найзагальніші правила поведінки учасників міжнародного спілкування, що впливають на створення міжнародних митних норм [6, 21, 23].

В. М. Малиновська зазначає, що міжнародне митне право базується на характерній для нього системі принципів, які мають конвенційний характер та склалися в процесі становлення і розвитку митних зв'язків держав. Під принципами міжнародного митного права науковець пропонує розуміти вихідні, керівні початки міжнародно-правового регулювання відносин у сфері міждержавного митного співробітництва [7, 53].

Н. В. Живенко принципи міжнародного митного права розглядає як його основні положення, відступати від яких учасники міжнародних митних правовідносин не можуть. Це норми *juscogens*, імперативні норми, що знаходять своє вираження в конкретних нормах міжнародного митного права та пронизують увесь його зміст [8, 48].

Своєю чергою, О. Ю. Бакаєва та Г. В. Матвієнко характеризують досліджуване поняття як основні засади встановлення партнерських відносин між державами у сфері митної справи; вони є похідними від принципів міжнародного права [9, 413].

Щодо інших дослідників принципів міжнародного митного права, то переважна більшість просто констатує їхнє існування в системі міжнародного митного права, пропонує визнати розроблені авторські класифікації принципів галузевими (спеціальними) принципами міжнародного митного права або закликають до їхньої розробки інших, залишаючи поза увагою теоретичне обґрунтування змісту поняття “принципи міжнародного митного права”, зокрема розробку його дефініції.

Формування розуміння поняття “принципи міжнародного митного права” пропонуємо розпочати з розробки його дефініції, зміст якої обов'язково має містити перелік загальних і водночас сутнісних ознак принципів міжнародного митного права.

Отже, за своєю філософською та соціальною природою принципи міжнародного митного права – категорія об'єктивна. Вони не є вигадкою юристів-міжнародників та відображають у своєму змісті об'єктивні закономірності розвитку міжнародного співтовариства та міжнародних митних відносин. Як явище об'єктивне і яке відображає реальний стан міжнародних митних відносин принципи міжнародного митного права постійно вдосконалюються та змінюються. Іншими словами, як стабільна категорія, розрахована на перспективне застосування, принципи міжнародного митного права не є чимось раз і назавжди установленим, незмінним. Історично вони мінливі за кількістю і формами існування у міжнародному праві. Так, наприклад, безпосереднє закріплення принципів міжнародного митного права можна знайти в Генеральній угоді з тарифів та торгівлі 1947 р., Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р., Арушській декларації Ради митного співробітництва з професійної етики від 7 липня 1993 р. (переглянута у червні 2003 р.) та інших джерелах міжнародного митного права. Однак, на думку В. Г. Буткевича, з якою ми не можемо погодитись, таке джерело

міжнародного права, як доктрина, не може розглядатись як критерій виокремлення галузевих принципів міжнародного права. “Практика – а це, насамперед, міжнародні судові рішення – виокремлює галузеві принципи права”, – наголошує вчений [10, 217].

У практичній діяльності принципи міжнародного митного права можуть використовуватися для досягнення різних цілей, зокрема: для вдосконалення системи управління міжнародними митними відносинами, що склалась на певному етапі міждержавної взаємодії; для проведення кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного митного права; для здійснення конвергенції національних митних систем тощо. Тому чим більше учасників міжнародних митних відносин долучається до формування, визнання та реалізації принципів міжнародного митного права, тим швидше відбувається збільшення загального і зменшення різного (національного) в управлінні та правовому регулюванні міжнародних та внутрішньодержавних митних відносин.

Як базові ідеї, які визначають бажаний або необхідний зміст і спрямованість норм міжнародного митного права, принципи міжнародного митного права сприяють об'єднанню його норм у єдину ієрархічно структуровану систему. Як слушно зауважував з цього приводу І. І. Лукашук: “Поява комплексу принципів свідчить про досягнення міжнародним правом певного рівня розвитку, про утворення системи цього права” [11, 83]. Таким чином, принципи міжнародного митного права завжди виникають раніше від усіх інших елементів його системи, що формується або змінюється учасниками міжнародних митних відносин. Вони забезпечують змістовну цілісність системи міжнародного митного права та зв'язок між її елементами, бо саме їм належить головна системотвірна роль.

У зв'язку з цим вважаємо непереконливою позицію проф. В. Н. Денисова, що принципи міжнародного права слід розуміти як абстракції та узагальнення, які походять від юридичних фактів і норм міжнародного права та характеризують правовий порядок у відповідних сферах міжнародних відносин [12, 126]. Адже у такому випадку принципи міжнародного митного права отримують похідний від норм міжнародного митного права характер і втрачають здатність впливати на подальший розвиток системи міжнародного митного права, а разом із нею на міжнародні відносини, які регулюють її норми. По суті принципи міжнародного митного права втрачають статус основних ідей, від яких не відступають, і перетворюються на узагальнений опис порядку або правил поведінки, що існували або фактично існують у відносинах між суб'єктами міжнародного митного права. Іншими словами, принципи міжнародного митного права лише описують чинне міжнародне митне право, а не встановлюють його.

До ознак принципів міжнародного митного права слід також зарахувати ідеологічність, яка означає, що вони, як і право загалом, є формальною сутністю свідомості, що здійснює ідейний, інформаційно-виховний вплив загального характеру. Вони втілюють головний ідейний зміст міжнародного митного права, закріплюють корінні ідеї стосовно того, якими мають бути міжнародні митні відносини та поведінка їх учасників. У результаті вони виконують роль ідейної основи міжнародно-правової системи, її структури, а також її функціонування і розвитку [13, 10].

Наступною ознакою принципів міжнародного митного права слід зазначити імперативність, яка властива всім визнаним принципам міжнародного права неза-

лежно від доктринального розподілу їх на окремі види та встановлення певної ієрархії між такими видами. Імперативність принципів міжнародного митного права за жодних обставин не має заперечуватись або ставитись під сумнів, адже принципи міжнародного права – це не порада, не рекомендація; вони вимагають обов'язкового та повного втілення у міжнародній практиці закріплених в їх змісті вимог. Грубе та систематичне порушення, ігнорування останніх не просто завдає шкоди окремим міжнародним відносинам, але й підриває основи всього міжнародного правопорядку. Тому недостатньо обґрунтований, на нашу думку, погляд, що принципи міжнародного права в основному мають імперативний характер [14, 60] та щодо наявності імперативного характеру лише в окремих видів принципів міжнародного права. Так, наприклад, існувала думка, що галузеві принципи міжнародного права не мають вищої імперативної сили основних принципів міжнародного права. Від галузевих принципів держави можуть відступати за взаємною угодою, якщо при цьому не порушуються інтереси третіх держав [15, 47]. Або ж порівняно з іншими нормами своєї галузі вони посідають вище положення та, як і основні принципи, мають переважно імперативний характер [14, 63].

Серед ознак принципів міжнародного митного права необхідно зазначити також їх комплексність і рівнозначність. Принципи міжнародного митного права несуть у собі вимогу комплексності, що передбачає їх одночасну, а не почергову, ізольовану реалізацію. Вони використовуються фронтально, всі одразу. Як частина єдиної системи кожний принцип характеризує певний аспект міжнародних відносин. Лише перебуваючи у взаємозв'язку, вони дозволяють усвідомити сутність міжнародного права. Крім того, через різнобічності таких зв'язків порушення навіть одного принципу неминуче призводить до порушення інших, неможливості успішного виконання завдань міжнародно-правового регулювання. Принципи міжнародного права як фундаментальні положення рівноправні, серед них немає головних та другорядних, таких, що потребують реалізації насамперед, і таких, здійснення яких можна відкласти [16, 25–26].

До найбільш сутнісних ознак принципів міжнародного митного права треба зарахувати їх нормативність (регулятивність), тобто здатність виступати важливим засобом упорядкування й організації міжнародних митних відносин. Визначаючи загальні для всіх учасників міжнародних митних відносин правила поведінки, що розраховані на неодноразову реалізацію, принципи виступають самостійним засобом регулювання цих відносин або здійснюють це через конкретні норми міжнародного митного права, відображаючись в їх змісті та спрямовуючи їхню дію. На нормативність принципів права вказує В. М. Хропанюк, наголошуючи на необхідності керуватися під час вирішення конкретних юридичних справ насамперед принципами права, бо це є основою правильного застосування юридичних норм, прийняття обґрунтованих і законних рішень [17, 213].

Слід зазначити, що нормативність властива всім принципам міжнародного права. Однак у доктрині міжнародного права зазвичай, ця ознака визнається за принципами міжнародного права не як за самостійним засобом регулювання міжнародних відносин, а тому що вони мають нормативний характер, тобто є різновидом норм міжнародного права.

На нашу думку, такий підхід слід вважати дискусійним, бо інтерпретація терміна “принцип” через термін “норма” ставить під сумнів сенс самостійного існування таких категорій, як “принципи міжнародного права” та “норми міжнародного права”. Тому встановлення розмежування між цими термінами, незважаючи на понятійну близькість, важливе та необхідне і для теорії міжнародного права, і для практики правозастосування, адже дотепер для багатьох представників сучасної доктрини міжнародного права нормативний характер принципів міжнародного права визнається беззаперечним.

На формування позиції визнання за принципами міжнародного права статусу міжнародно-правових норм істотно вплинули праці різних представників доктрини міжнародного права, зокрема й радянської, які:

- стверджували, що чіткого розмежування між принципами та нормами міжнародного права не існує, бо доктрина міжнародного права і практика держав виходять з того, що принципами міжнародного права є норми, які відрізняються від інших норм міжнародного права лише тим, що мають, як правило, загальніший характер і стосуються головних питань міжнародних відносин [18, 60];

- зараховували основні та спеціальні галузеві принципи міжнародного права до загальних норм міжнародного права [19, 21];

- наголошували на тому, що принципи міжнародного права є нормами універсального характеру, що охоплюють усі сфери міжнародних відносин і володіють загальним (глобальним) імперативним характером. Усі “пересічні” міжнародно-правові норми мають повністю відповідати основним принципам. Принципи належать до числа норм *juscogens* [20, 63–64].

На підтвердження правильності сформованого підходу проф. І. І. Лукашук, наприклад, посилався на практику вживання терміна “принципи міжнародного права” у розумінні найбільш загальних норм міжнародного права, у рішеннях Постійної палати міжнародного правосуддя у справі “Лотос” від 7 вересня 1927 р. та Міжнародного Суду Організації Об’єднаних Націй у справі між США та Канадою стосовно делімітації кордону в затоці Мен від 12 жовтня 1984 р. [13, 5–6]. Так, у рішенні від 7 вересня 1927 р. Постійна палата міжнародного правосуддя вирішила, що вислів “принципи міжнародного права”, як він звичайно вживається, може означати лише міжнародне право, як воно застосовується між усіма націями, що належать до співтовариства держав [21, 16–17].

У такий спосіб, вважає проф. В. Н. Денисов: “Постійна палата міжнародного правосуддя у справі “The Lotus” (1927) ототожнила принципи міжнародного права з “принципами, що є чинними між незалежними націями”, отже, і з нормами універсального міжнародного права” [12, 126].

Стосовно іншого рішення, прийнятого Міжнародним Судом ООН 12 жовтня 1984 р., то у його змісті було закріплено таке: “поєднання термінів “норми” і “принципи” являє собою використання подвійного позначення для вираження однієї і тієї ж ідеї ... вживання терміна “принципи” може бути виправдано через їх більш загальний і фундаментальний характер” [22; 23, 141].

Як додатковий аргумент проф. І. І. Лукашук наводив приклади використання у різному значенні терміна “принцип” у резолюціях ООН, аналіз яких було здій-

снено представником Інституту міжнародного права Кш. Скубішевським, а саме як: 1) правовий або як неправовий принцип; 2) норма вищого чи найвищого порядку; 3) норма, що породжує конкретніші правила; 4) норма, важлива для цілей резолюції; 5) мета, якої необхідно досягнути, як вимога до юридичної чи іншої політики; 6) правила або стандарти тлумачення [24, 262]. При цьому він зазначав, що аналогічним чином термін “принцип” використовується і в міжнародних договорах.

У підсумку проф. І. І. Лукашук стверджував, що за строго юридичного підходу в міжнародній практиці під принципами міжнародного права у більшості випадків розуміються його норми важливішого та загальнішого характеру [11, 93].

Водночас, ототожнюючи принципи міжнародного права з його нормами, проф. І. І. Лукашук наполягав на необхідності пам'ятати й про інше розуміння принципів у міжнародній практиці. На нашу думку, йшлося про існування поряд із принципами-нормами принципів-ідей. З цього приводу вчений писав: “Як і принципи-норми, принципи-ідеї являють собою концентроване відображення дійсності. З одного боку, вони узагальнюють знання про природу системи міжнародних відносин, її функціонування та розвиток, з іншого – виражають вироблений відповідно до потреб системи ідеал, який виступає як мета співробітництва держав. Принципи-ідеї і принципи-норми закріплюють уявлення про належну організацію міжнародних відносин і відповідну поведінку держав, фіксують образ того, до чого треба прагнути. Отже, принципи-ідеї безпосередньо впливають на міжнародні відносини ідеологічно. На відміну від принципів-норм, юридичну дію вони виконують лише через норми права” [11, 86].

Нормативний характер принципів міжнародного права відстоювали й інші представники доктрини міжнародного права. Однак основна увага більшості з них була зосереджена на вивченні правової сутності так званих “основних принципів міжнародного права”, перелік і зміст яких отримали своє закріплення у Статуті ООН від 26 червня 1945 р., Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН від 24 жовтня 1970 р., Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р. та багатьох інших міжнародно-правових актах.

Представниками радянської доктрини міжнародного права з метою проведення детальнішого аналізу поняття і системи основних принципів сучасного міжнародного права було підготовлено навіть окремий том багатотомного видання “Курс міжнародного права в 7 томах” – Том 2. На сторінках останнього основні принципи було запропоновано розглядати як особливу категорію принципів міжнародного права, яка відрізняється від усіх інших принципів-ідей та принципів-норм міжнародного права найзагальнішого характеру (наприклад, принцип дипломатичної недоторканності), та розуміти як історично обумовлені основоположні загальновизнані норми, що виражають головний зміст міжнародного права, його характерні риси та наділені вищою, імперативною юридичною силою [13, 5–6].

Не втратив актуальності розроблений за радянських часів підхід до інтерпретації основних принципів міжнародного права і для багатьох представників сучасної української доктрини міжнародного права. Проте, як зазначає проф. В. Г. Буткевич,

незважаючи на те, що: “за кількістю наукових досліджень, присвячених цій проблемі (а це десятки монографій і сотні наукових статей), вітчизняні вчені тримали першість у науці міжнародного права, слід визнати, що у з’ясуванні сутності основних принципів міжнародного права ми просунулися недалеко”. “На сьогодні, – зазначає автор, – навіть не вироблено сталого поняття основних принципів міжнародного права” [10, 192].

Нині не встановлено жодного абсолютного правила щодо того, як відрізнити основні принципи міжнародного права від інших його принципів, наголошує проф. В. Н. Денисов [12, 126].

Водночас зауважимо, що навіть за відсутності узгодженого поняття основних принципів міжнародного права в українській науці міжнародного права домінує підхід щодо їх інтерпретації саме через норми міжнародного права. Так, наприклад, В. Г. Буткевич пропонує таке визначення поняття основних принципів міжнародного права: “це система основоположних норм міжнародного права, які регулюють відносини між його суб’єктами і є критерієм правомірності міжнародних правотворчого та правозастосовчого процесів, дійсності інших міжнародно-правових норм” [10, 196]. Л. Д. Тимченко стверджує, що загальновизнано те, що основні принципи міжнародного права – це імперативні норми *juscogens*. Щодо досліджуваної категорії, то автор визначає її у такий спосіб: це загальновизнані норми вищого порядку, що утворюють фундамент міжнародного права і покликані забезпечити стабільне й ефективне функціонування міжнародної системи [25, 59]. Ю. В. Щокін зауважує, що основні загальновизнані принципи міжнародного права є одним із прикладів універсальних норм міжнародного права [26, 55]. Як універсальні норми міжнародного права розглядав основні принципи міжнародного права М. Ю. Черкес [27, 34].

Переважаю як норми міжнародного права сприймають основні принципи міжнародного права деякі західні вчені (Дж. Старк, Е. Сой, Дж. Штуцкі, Дж. Фіцморіс, Х. Уолдок, Р. Аго, Г. Даам та інші), які говорять про “імперативні принципи”, “норми *juscogens*”, “принципи публічної політики”, “норми загального міжнародного права”, “імперативні норми загального міжнародного права”, “фундаментальні норми міжнародного права” тощо [10, 191].

Отже, на основі вищезазначеного можна побачити, що у доктрині міжнародного права підхід до інтерпретації терміна “принцип” через термін “норма” нині домінує. Проте, на нашу думку, його слід вважати дискусійним. На підтвердження власної позиції наведемо аргументи.

Принципи та норми міжнародного права дійсно тісно пов’язані між собою категорії, але не тотожні. Як базові ідеї, які загалом визначають структуру міжнародного права та забезпечують узгодженість складових елементів його системи, принципи міжнародного права переважно знаходять відображення у змісті норм міжнародного права. Водночас поява норми міжнародного права, у змісті якої найбільш вдало та максимально точно відображено визнаний суб’єктами міжнародного права зміст чинного на певному етапі розвитку міжнародних відносин принципу міжнародного права, не означає, що такий принцип перетворюється на норму міжнародного права або набуває властивих їй ознак. У такому випадку відповідні принципи та норми міжнародного права одночасно існують в його системі як самостійні елементи, схожі за змістом, але відмінні за юридичною силою та функціональ-

ним призначенням. Не зникає ця відмінність навіть після визнання таких норм імперативними нормами загального міжнародного права. Адже саме через конкретні норми міжнародного права, зокрема імперативні, його принципи і забезпечують опосередковане регулювання міжнародних відносин, а в разі відсутності таких норм компенсують нормативний вакуум, виступаючи основним засобом подолання прогалів у міжнародному праві.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків. Категорія “принципи міжнародного права” є однією з основоположних у доктрині міжнародного права. Протягом тривалого часу її сутність намагалися з’ясувати вчені-міжнародники з різних країн світу, однак донині теорія принципів міжнародного права містить дискусійні положення та потребує подальшого доопрацювання.

Виокремлені й охарактеризовані вище ознаки принципів міжнародного права дають змогу сформулювати дефініцію поняття “принципи міжнародного митного права” – це основоположні ідеї виникнення, функціонування та розвитку міжнародного митного права, що вирізняються об’єктивністю, стабільністю, імперативністю, комплексністю, рівнозначністю і нормативністю.

Запропоноване бачення сутності категорії “принципи міжнародного митного права” певною мірою не збігається з домінуючим у сучасній науці міжнародного права підходом до її розуміння. Тому подальше наукове дослідження означеної проблематики актуальне і перспективне.

Список використаних джерел:

1. Bentham J. An introduction to the principles of morals and legislation / Bentham J. – Reprint ed. – Oxford : Clarendon Press ; London : Oxford University Press Warehouse, Henry Frowde, Amen Corner, E. C., 1823. – XXXIII, 389 p.
2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / Владимир Даль. – М. : Рус. яз., 1989. – Т. 3: П, 1990. – 558 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Бусел В. Т., Василега-Дерибас М. Д., Дмитрієв О. В. та ін. ; голов. ред. В. Т. Бусел]. – 5-те вид., з дод. і доповн. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Longman dictionary of contemporary English / [dir. Della Summers]. – Pearson Education Limited. – Twelfth impression, – 2008. – 1950 p.
5. New Webster’s dictionary and the saurus of the English Language. – Rev. and updated ed. – Lexicon Publications, Inc. ; Danbury, Ct. – 1993. – 1248 p.
6. Борисов К. Г. Международное таможенное право : учеб. пособие / К. Г. Борисов. – 2-е изд., доп. – М. : Изд-во РУДН, 2001. – 616 с.
7. Малиновская В. М. Система международного таможенного права / В. М. Малиновская // Международное публичное и частное право. – 2006. – № 1. – С. 52–55.
8. Живенко Н. В. Международно-правовые основы таможенного регулирования внешнеэкономической деятельности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Наталья Владимировна Живенко. – М., 2007. – 172 с.
9. Бакаева О. Ю. Таможенное право России : учебник / О. Ю. Бакаева, Г. В. Матвиенко ; отв. ред. Н. И. Химичева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2007. – 504 с.

10. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
11. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе : монография / И. И. Лукашук. – М. : Спарк, 1997. – 322 с.
12. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П–С. – 736 с.
13. Курс международного права : в 7 т. / Игнатенко Г. В., Карташкин В. А., Клименко Б. М. и др. ; отв. ред. И. И. Лукашук. – М. : Наука, 1989. – Т. 2: Основные принципы международного права. – 240 с.
14. Международное право : учеб. для студ. вузов / Б. М. Ашавский, М. М. Бирюков, В. Д. Бордунов и др. ; под ред. А. А. Ковалева, С. В. Черниченко. – М. : Омега-Л, 2006. – 832 с.
15. Міжнародне право : підручник [для студ. юрид. вузів і ф-тів] / В. А. Василенко, С. В. Ісакович, М. К. Коростаренко та ін. ; за заг. ред. І. І. Лукашука, В. А. Василенка. – К. : Вища шк., 1971. – 378 с.
16. Кучук А. М. Принципи права як категорія внутрішньодержавного і міжнародного права / А. М. Кучук, С. М. Перепьолкін // Право і суспільство. – 2015. – № 3 (Ч. 3). – С. 22–26.
17. Хропанюк В. Н. Теория государства и права / Хропанюк В. Н. – М. : Интерстиль ; Омега-Л, 2008. – 384 с.
18. Международное право : учебник / В. С. Верещетин, С. В. Виноградов, Г. В. Игнатенко и др. ; под ред. Г. И. Тункина. – М. : Юрид. лит., 1982. – 568 с.
19. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права : монография / А. С. Гавердовский. – К. : Вища шк., 1980. – 320 с.
20. Международное право : учеб. для вузов / Ю. Я. Баскин, Г. В. Игнатенко, В. Н. Ключев и др. ; под ред. Г. В. Игнатенко и Д. Д. Остапенко. – М. : Высш. шк., 1978. – 400 с.
21. Case of the S.S. “Lotus”. Judgement № 9. 7 Septembre 1927 // Publications of the Permanent Court of International Justice. Series A. – 1927. – № 10. – 33 p.
22. Case concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment 12 October 1984 // International Court of Justice, Reports. – 1984. – P. 288–290.
23. Gaja G. Enhancing the Rule of Law through the International Court of Justice / Gaja G. ; ed. by J. G. Stoutenburg. – Leiden ; Boston : Brill Nijhoff, 2014. – VI, 172 p.
24. The elaboration of general multilateral conventions and of non-contractual instruments having a normative function or objective // Annuaire de l’Institut de Droit International. – 1986. – Vol. 61. – T. 2. – P. 257–267.
25. Тимченко Л. Д. Международное право : учебник / Тимченко Л. Д. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 1999. – 528 с.
26. Міжнародне право : навч. посібн. / [М. В. Буроменський, І. Б. Кудас, А. А. Маєвська та ін. ; за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
27. Черкес М. Е. Международное право : учеб. пособие / Черкес М. Е. – Х. : Одиссей, 2006. – 384 с.